

Tal og fakta

Innhald	38
Barnevernstenester	38
Sosiale tenester i NAV	39
Planlagt tilsyn	39
Tilsynssaker og klager	40

Helse- og omsorgstenester	41
Planlagt tilsyn	41
Varselordninga/undersøkingseininga	41
Anna hendingsbasert tilsyn	42
Pålegg og tvangsmulkt	44
Klagesaker om manglande oppfylling av rettar i helse- og omsorgstenesta	44
Rettstryggleik ved bruk av tvang og makt	45
Rekneskap og personell	47

Innhald

Denne delen av Tilsynsmeldinga tek for seg sentrale oppgåver som fylkesmennene og Statens helsetilsyn utfører som tilsynsorgan og klageinstans. Meir materiale om desse oppgåvene blir publisert i årsrapporten frå Statens helsetilsyn og på nettstaden

Barnevernstenester

I 2013 behandla fylkesmennene 149 klager på vedtak som barnevernstenestene i kommunane gjorde. 40 av dei 149 vedtaka som blei påklaga, blei anten oppheva og saka send til ny behandling, eller endra til fordel for klagaren.

Fylkesmennene fører også tilsyn med kommunal barnevernsteneste. Det er vanleg å skilje mellom hendingsbasert og planlagt tilsyn. Hendingsbasert tilsyn blir sett i verk ut frå hendingar eller tilhøve som fylkesmannen får informasjon om, frå barn og deira pårørande, andre privatpersonar, tilsette innanfor barnevernstenesta, offentlege instansar, private verksemdar, media eller ut frå eigen kunnskap, til dømes frå klagesaker, kontrollskjema for oppfølging av fristar eller rapporteringar frå kommunane. Planlagt tilsyn blir gjennomført ut frå frekvenskrav som er fastsette i lov eller forskrift, volumkrav som er fastsette i styrande dokument for fylkesmannen, eller det blir gjennomført av eige initiativ.

Tabell 1 Behandla tilsynssaker og klager 2011–2013 retta mot barnevernstenester og -institusjonar

Fylkesmannen i	Tilsynssaker				Klager på enkeltvedtak – barnevernstenester				Klager på tvang og avgrensingar - barnevernsinstitusjonar					
	2011		2012		2011		2012		2011		2012		2013	
	Tal	Tal	Tal	Tal påpeikte lovbrøt	Tal	Tal	Tal	Av desse heilt/delvis medhald	Tal	Tal	Tal	Tal	Av desse medhald	
Østfold	48	70	54	7	11	13	3	1	25	21	31	9		
Oslo og Akershus	208	159	78	36	61	57	32	11	46	63	98	9		
Hedmark	33	40	28	17	9	1	2	1	34	21	26	3		
Oppland	23	24	24	13	3	6	2	2	17	12	20	3		
Buskerud	57	49	57	8	14	28	27	3	2	9	35	5		
Vestfold	69	91	53	8	11	12	1	1	30	28	42	15		
Telemark	16	19	21	10	3	3	9	3	12	15	16	3		
Aust-Agder	19	16	16	5	0	1	3	0	6	27	8	0		
Vest-Agder	62	50	52	18	6	7	8	2	71	65	81	15		
Rogaland	73	64	40	17	7	5	3	2	24	20	62	13		
Hordaland	91	80	64	22	14	24	10	3	10	30	43	10		
Sogn og Fjordane	10	18	26	3	4	7	10	4	11	2	7	4		
Møre og Romsdal	14	25	40	4	4	3	8	2	18	9	8	0		
Sør-Trøndelag	49	48	45	16	5	3	4	3	20	11	24	2		
Nord-Trøndelag	28	29	42	20	2	7	2	0	22	6	7	0		
Nordland	80	72	59	21	9	6	3	1	6	24	4	0		
Troms	53	57	52	17	8	5	22	1	17	31	50	11		
Finnmark	39	34	18	11	0	4	0	0	5	1	11	1		
Heile landet	972	945	769	253	171	192	149	40	376	395	573	103		

Tabell 2 Tilsyn med barnevernsinstitusjonar utførte av fylkesmennene 2011–2013

Fylkesmannen i	Tal institusjonar	Tal avd.i inst.	Tal gjennomførte individtilsyn			Av desse umelde	Tal samtalar med barn			Del samtalar i høve til talet på barn i institusjonane		
	2013	2013	2011	2012	2013	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Østfold	11	37	103	113	109	48 %	107	84	130	31%	24%	36 %
Oslo og Akershus	53	76	176	175	176	53 %	157	177	230	29%	32%	40 %
Hedmark	14	24	51	39	48	50 %	127	109	111	56%	54%	47 %
Oppland	5	26	19	20	18	50 %	33	46	43	20%	26%	29 %
Buskerud	7	12	33	32	30	50 %	55	55	68	64%	67%	70 %
Vestfold	6	10	33	36	36	50 %	67	62	56	38%	43%	37 %
Telemark	5	14	46	47	32	38 %	47	67	45	43%	51%	51 %
Aust-Agder	6	16	54	60	45	36 %	77	67	52	54%	43%	45 %
Vest-Agder	7	23	60	65	62	45 %	71	81	81	61%	54%	55 %
Rogaland	13	43	88	100	89	40 %	108	136	136	47%	50%	61 %
Hordaland	18	48	80	122	119	39 %	53	102	70	21%	26%	22 %
Sogn og Fjordane	3	7	10	10	10	60 %	39	23	27	53%	27%	37 %
Møre og Romsdal	6	9	14	19	18	50 %	37	66	48	32%	56%	41 %
Sør-Trøndelag	15	25	66	66	76	50 %	128	128	162	49%	52%	63 %
Nord-Trøndelag	5	11	18	16	14	50 %	67	55	53	68%	61%	63 %
Nordland	5	6	16	16	16	50 %	28	44	64	26%	40%	66 %
Troms	8	24	84	84	79	48 %	121	126	89	56%	51%	47 %
Finmark	2	3	8	6	4	25 %	19	34	22	42%	74%	88 %
Hele landet	189	414	959	1026	981	47 %	1341	1462	1487	41%	41%	45 %

I 2013 blei det sett i verk hendingsbasert tilsyn 769 gonger, i all hovudsak retta mot kommunar. 163 av sakene blei løyste gjennom lokal avklaring ved at barnevernsteneste eller institusjon blei beden om å få til ei minneleg ordning. 596 av sakene blei vurderte med tanke på lovbrøt, og i 253 av sakene blei det påpeikt lovbrøt. 243 av lovbrøta gjaldt kommunar, 10 gjaldt institusjonar. At ein så liten del gjeld institusjonane, kan komme av at fylkesmennene gjennomfører mange planlagde tilsyn med institusjonane, sjå tabell 2, og at svikt blir avdekt og påpeikt i samband med desse tilsyna.

Rettsforskrifta, som gjeld for barnevernsinstitusjonar og omsorgssenter for mindreårige, gir institusjonane rett til – på visse vilkår – å bruke tvang og avgrensingar. I 2013 behandla fylkesmennene 573 klager frå bebuarar og deira pårørende på bruk av tvang eller avgrensingar. I 103 av sakene fekk klagar medhald.

92 prosent av klagesakene blei behandla innan tre månader, som er innanfor resultatkravet om at minst 90 prosent skal behandlast innan den tid.

Tilsyn med barnevernsinstitusjonar utgjer ein stor del av arbeidet som fylkesmennene gjer innanfor barnevernet. I 2013 blei det gjennomført 1023 tilsyn med barnevernsinstitusjonar, av desse 981 såkalla individtilsyn, der samtalar med bebuarane utgjer ein sentral del. 457 av desse tilsyna var umelde, og det vil seie 47 prosent. Fylkesmennene førte tilsyn med 189 institusjonar i 2013. Ved 42 av institusjonane blei det gjennomført systemrevisjon i tillegg til individtilsyna. I 2013 blei kravet om årlege systemrevisjonar fjerna i forskrifta som regulerer tilsyna til fylkesmannen.

Som del av tilsynet hadde fylkesmennene samtalar med bebuarane. 1487 slike samtalar blei gjennomførte. På dei tidpunkta da samtalan blei gjennomførte, var det registrert til saman 3296 barn ved institusjonane. Den mengda barn det blei snakka med, utgjorde dermed 45 prosent av dei innskrivne barna, mot 41 prosent i 2012. I mange tilfelle var bebuarane ikkje til stades fordi dei var på skulen, i permisjon, deltok i fritidsaktivitetar eller var fråverande av andre grunnar. I ein del tilfelle ønskte ikkje bebuarane å samtale med fylkesmannen. Det er noko ulikt blant fylkesmennene om dei registrerer situasjonar der dei helsar på bebuar, informerer om eigen funksjon og får stadfesta at bebuar ikkje ønskjer ein vidare samtale, og om det vert gjennomført samtalar eller ikkje.

Fire av fylkesmennene har også ført tilsyn med omsorgssenter for mindreårige. I 2013 var det 4 omsorgssenter med 14 avdelingar. Fylkesmennene gjennomførte 16 tilsyn og hadde 90 samtalar. Det var registrert 141 bebuarar da samtalan blei gjennomførte.

I tillegg har fylkesmennene ført tilsyn med senter for foreldre og barn. I 2013 blei det ført tilsyn med 5 av dei 20 registrerte sentra. Kravet er tilsyn minst annakvart år. I 2012 blei det ført 15 tilsyn.

Sosiale tenester i Nav

Planlagt tilsyn

I 2013 gjennomførte fylkesmennene 85 systemrevisjonar etter lov om sosiale tenester i Nav, sjå tabell 3. Av desse var 64 del av landsomfattande tilsyn med det ansvaret kommunane har

Tabell 3 Tal systemrevisjonar etter lov om sosiale tenester i Nav utførte av fylkesmennene 2011–2013

Fylkesmannen i	2011	2012	2013
Østfold	5	6	9
Oslo og Akershus	12	8	10
Hedmark	5	5	3
Oppland	5	5	5
Buskerud	12	9	6
Vestfold	4	5	5
Telemark	3	4	4
Aust-Agder	4	3	5
Vest-Agder	4	3	4
Rogaland	7	4	4
Hordaland	5	5	7
Sogn og Fjordane	3	4	3
Møre og Romsdal	6	5	0
Sør-Trøndelag	6	5	5
Nord-Trøndelag	2	4	4
Nordland	6	6	5
Troms	4	4	4
Finnmark	4	3	2
Heile landet	97	88	85

for å sikre forsvarleg tildeling og gjennomføring av kvalifiseringsprogram. I 65 av systemrevisjonane blei det påvist brot på krava i lover og forskrifter.

Fylkesmennene har rapportert at lovbrøt i til saman 8 tilsyn med sosiale tenester i Nav frå 2012 og tidlegare, framleis ikkje var ordna opp i per 31. desember 2013.

Tilsynssaker og klager

I 2013 behandla fylkesmennene 58 tilsynssaker mot Nav-kontor etter informasjon frå tenestemottakarar og andre kjelder om mogleg brot på lov om sosiale tenester i Nav. 23 av sakene blei overførte til lokal avklaring ved at Nav-kontor blei bedne om å kontakte informanten for å finne ei minneleg løysing. 35 tilsyn blei avslutta med ei vurdering av lovbrøt. I 18 av sakene der det blei påpeikt lovbrøt, var det særleg plikta til å yte forsvarlege tenester det var brot på. I tillegg var det brot på mellom anna plikta til internkontroll, bruken av forvaltningslova og plikta til å rådføre seg med tenestemottakaren. 13 av dei 18 fylkesmennene behandla tilsynssaker om sosiale tenester.

Tabell 4 tek for seg klager på vedtak gjorde av Nav-kontor som fylkesmannen som klageinstans har overprøvd. Sjølv om det blir klaga på berre ein liten del av vedtaka, utgjør klagebehandlinga eit betydeleg arbeid for fylkesmennene og er ei viktig kjelde til kunnskap om korleis dei sosiale tenestene blir forvalta.

I 2013 behandla fylkesmennene 3432 saker med til saman 3574 klager på manglande oppfylging av éin eller fleire rettar frå lov om sosiale tenester i Nav. Nesten alle klagene (3363) gjaldt økonomisk stønad. Berre 25 gjaldt kvalifiseringsprogram (KVP), og 186 klager blei vurderte etter andre rettsreglar, som til dømes retten til råd og rettleiing, rett til mellombels butilbod og individuell plan.

80 prosent av dei vedtaka det var klaga på, blei stadfesta. Denne prosentdelen har vore uendra gjennom mange år. Tolv prosent av vedtaka blei endra, og åtte prosent av vedtaka oppheva og saka send tilbake til Nav-kontoret for ny

Tabell 4 Klagesaker behandla av fylkesmennene etter lov om sosiale tenester i Nav 2011–2013

Fylkesmannen i	2011		2012		2013		
	Tal på behandla saker	Del heilt/delvis medhald for klagar	Tal på behandla saker	Del heilt/delvis medhald for klagar	Tal på behandla saker	Vurderte reglar i sakene	Del heilt/delvis medhald for klagar ¹
Østfold	260	18 %	251	26 %	221	228	26 %
Oslo og Akershus	795	18 %	754	21 %	942	980	22 %
Hedmark	152	18 %	116	29 %	124	140	23 %
Oppland	189	6 %	184	20 %	158	160	18 %
Buskerud	285	25 %	240	25 %	292	300	17 %
Vestfold	214	18 %	146	16 %	159	162	22 %
Telemark	150	33 %	74	32 %	97	104	32 %
Aust-Agder	154	26 %	110	26 %	157	161	19 %
Vest-Agder	166	14 %	145	21 %	131	134	8 %
Rogaland	263	3 %	207	8 %	220	222	9 %
Hordaland	490	14 %	321	12 %	385	397	12 %
Sogn og Fjordane	32	25 %	28	25 %	33	36	39 %
Møre og Romsdal	117	26 %	75	12 %	82	87	16 %
Sør-Trøndelag	152	27 %	132	17 %	118	129	19 %
Nord-Trøndelag	74	18 %	83	19 %	64	65	25 %
Nordland	120	10 %	108	25 %	130	145	26 %
Troms	137	20 %	150	21 %	93	96	22 %
Finnmark	43	40 %	33	12 %	26	28	21 %
Heile landet	3793	18 %	3157	20 %	3432	3574	20 %

¹ Delen i 2013 er rekna ut frå vurderte reglar i sakene.

Tabell 5 Tal på systemrevisjonar fylkesmennene har gjort med tenester etter helse- og omsorgstenestelova 2012–2013

Fylkesmannen i	2012	2013
Østfold	5	15
Oslo og Akershus	17	14
Hedmark	13	13
Oppland	15	11
Buskerud	9	8
Vestfold	11	10
Telemark	9	8
Aust-Agder	8	9
Vest-Agder	9	10
Rogaland	4	6
Hordaland	16	17
Sogn og Fjordane	6	11
Møre og Romsdal	10	5
Sør-Trøndelag	12	15
Nord-Trøndelag	7	6
Nordland	7	12
Troms	13	8
Finnmark	6	2
Heile landet	177	180

behandling. Dei siste åra har den delen der fylkesmannen har endra vedtaket auka, og delen av oppheva vedtak og tilbake-sende saker minka. Dette er ei ønskt utvikling fordi klagaren da får ei endeleg avgjerd framfor å måtte vente på ny behandling.

81 prosent av klagesakene blei behandla innan fristen på tre månader, mot 79 prosent året før. 13 av dei 18 fylkesmannsembeta behandla minst 90 prosent av sakene innan tre månader, mot 11 i 2012. Ved inngangen til 2013 var det 685 ubehandla klagesaker, ved utgangen av året berre 334, noko som indikerer at fylkesmennene ved inngangen til 2014 har kontroll på klagesakene etter lov om sosiale tenester i Nav. Statens helsetilsyn fekk i 2013 som overordna organ ingen førespurnad om overprøving av klagesaker etter lov om sosiale tenester i Nav.

Helse- og omsorgstenester

Planlagt tilsyn

Kommunale helse- og omsorgstenester

I 2013 gjennomførte fylkesmennene 326 tilsyn i den kommunale helse- og omsorgstenesta. Av desse var 180 systemrevisjonar, sjå tabell 5. 73 av dei blei gjennomførte som ledd i det landsomfattande tilsynet med helsestasjons-tenester for barn i alderen 0–6 år. Det blei påvist lovbrøt i 56 systemrevisjonar frå dette landsomfattande tilsynet. I alt 146 tilsyn er gjennomførte blant anna som stikkprøvetilsyn i eldreomsorga i fire fylke, sjølvmeldingstilsyn med legemiddelhandtering i fire fylke og umeldt tilsyn med bruk av tvang og makt i tre fylke. Fylkesmennene fann lovbrøt i 59 av desse tilsyna.

Tabell 6 Tilsynssaker hos fylkesmennene – tal på avslutta saker og saksbehandlingstid 2011–2013

Fylkesmannen i	Tal på avslutta saker			Del saker med saksbehandlingstid over 5 md. i 2013
	2011 ¹	2012 ¹	2013	
Østfold	137	138	132	52 %
Oslo og Akershus	418	450	420	57 %
Hedmark	130	122	137	49 %
Oppland	94	40	75	63 %
Buskerud	131	219	186	60 %
Vestfold	59	116	112	47 %
Telemark	80	62	86	43 %
Aust-Agder	49	82	58	22 %
Vest-Agder	95	85	142	25 %
Rogaland	140	170	150	63 %
Hordaland	246	224	228	39 %
Sogn og Fjordane	63	59	56	29 %
Møre og Romsdal	94	100	124	11 %
Sør-Trøndelag	134	116	121	31 %
Nord-Trøndelag	82	74	80	24 %
Nordland	124	120	97	51 %
Troms	81	112	102	53 %
Finnmark	52	57	55	69 %
Heile landet	2209	2346	2361	46 %
I tillegg avslutta utan vurdering²	392	383	484	

¹ Nokre tal har små avvik frå publiseringar frå tidlegare år fordi ein korrigerer tidlegare rapporterte data når ein oppdagar feil og manglar.

² Sakene blir avslutta ved at ein ber den som er klaga inn, om å kontakte klagar for å finne ei minneleg løysing.

Fylkesmennene rapporterer at det framleis ikkje er retta opp i lovbrøt i til saman 43 tilsyn med kommunale helse- og omsorgstenester frå 2012 og tidligare.

Spesialisthelsetenester

I 2013 gjennomførte fylkesmennene 28 systemrevisjonar med spesialisthelsetenester. Av desse var 20 del i det landsomfattande tilsynet med psykisk helsevern for barn og unge. Det blei påvist brot på krav i lov og forskrifter i 18 av desse 20 systemrevisjonane. Det landsomfattande tilsynet omfatta også 41 eigenvurderingar frå barne- og ungdomspsykiatriske poliklinikkar. Det blei avdekt lovbrøt i 31 av desse tilsyna. Det blei også gjennomført 11 regionale tilsyn med andre delar av spesialisthelsetenesta.

Fylkesmennene rapporterer at det framleis ikkje er retta opp i lovbrøt i til saman 12 tilsyn med spesialisthelsetenesta frå 2012 eller tidligare.

Varselordninga/undersøkingseininga

Helseføretak og verksemdar som har avtale med helseføretak eller regionale helseføretak, har plikt til å varsle om alvorlege hendingar til Statens helsetilsyn etter spesialisthelsetenestelova § 3-3a. Med alvorleg hending er meint dødsfall eller betydeleg skade på pasient der utfallet er uventa med tanke på den risikoen ein må rekne med.

Tabell 7 Vurderingsgrunnlag i avslutta tilsynssaker hos fylkesmennene¹

	2011	2012	2013	
	Tal på vurderingar	Tal på vurderingar	Tal på vurderingar	Av desse konstatert pliktbrøt eller sende over til Statens helsetilsyn
Regel i helsepersonellova				
Forsvarleg teneste: omsorgsfull hjelp (§ 4)		143	104	32
Forsvarleg teneste: samanblanding av roller, inkl. seksuelle relasjonar (§ 4)		29	42	34
Forsvarleg utskriving av vanedannande legemiddel (§ 4)		104	135	85
Helsefagleg forsvarleg teneste elles (§ 4)		905	841	339
§ 4 samla ²	2642			
Akutt hjelp (§ 7)	32	10	7	7
Informasjon (§ 10)	114	40	37	17
Organisering av verksemd (§ 16)	170	152	66	32
Teieplikt, opplysningsrett, opplysningsplikt (kap. 5 og 6)	147	179	130	96
Pasientjournal (§§ 39-41)	235	223	181	145
Åtferd som svekkjer tilliten til helsepersonell (§ 56)		20	39	33
Ueigna som helsepersonell (§ 57)	124	65	76	72
Andre pliktreglar i helsepersonellova	135	96	117	82
Regel i spesialisthelsetenestelova				
Plikt til forsvarleg teneste (§ 2-2)	689	895	929	296
Andre pliktreglar i spesialisthelsetenestelova	86	132	139	83
Regel i helse- og omsorgstenestelova (ny frå og med 2012)				
Det overordna ansvaret kommunen har for helse- og omsorgstenester (§ 3-1)		40	70	30
Plikt til forsvarleg teneste (§ 4-1 / før 2012: kommunehelsetenestelova § 6-3))	245	393	519	195
Andre pliktreglar i helse- og omsorgstenestelova (før 2012: kommunehelsetenestelova)	21	83	73	35
Pliktreglar i anna helselovgiving	94	114	66	38
Sum vurderingsgrunnlag³	4734	3623	3571	1651
Tal saker som vurderingane er fordelte på³	2209	2346	2361	1114

¹ Nokre tal har små avvik frå publiseringar frå tidlegare år fordi vi korrigerer tidlegare rapporterte data når vi oppdagar feil og manglar.

² Kategoriseringa av helsepersonellova § 4 blei endra frå og med 2012. Derfor presenterer vi berre samletal for § 4 for 2011.

³ Fleire av tilsynssakene omfattar meir enn éi vurdering opp mot meir enn ein helsearbeidar og/eller éi verksemd. Derfor blir sum vurderingsgrunnlag større enn talet på saker.

Varsel i 2013

I 2013 fekk Statens helsetilsyn 399 varsel (249 i 2012). 43 prosent av desse varsla (172 varsel) var frå psykisk helsevern, og 57 prosent (227 varsel) var frå somatiske helsetenester.

Om lag tre prosent av varsla (13 varsel) førte til tilsyn på staden, og 44 prosent (176 varsel) blei sende over til fylkesmannen for vidare tilsynsmessig oppfølging. I ni prosent av varsla (36 varsel) bad Statens helsetilsyn om skriftleg forklaring frå verksemda om korleis den alvorlege hendinga blei følgd opp. I dei siste 43 prosentane (170 varsel) fann vi ikkje grunnlag for vidare oppfølging frå tilsynet, og viste til internkontrollforskrifta og ansvaret som verksemda har for å følgje opp hendinga i etterkant.

Flest varsel kom frå Oslo universitetssykehus HF (56 varsel), Vestre Viken HF (46 varsel), Sørlandet sykehus HF (36 varsel) og St. Olavs Hospital HF (30 varsel).

22 saker som handla om tilsyn på staden, var under behandling i 2013. Av desse blei 10 saker ferdigbehandla i 2013 (1 blei ferdigbehandla i 2014), og 11 er framleis under behandling i 2014.

Anna hendingsbasert tilsyn

Tilsynssaker som fylkesmennene behandla

Tilsynssaker er saker som er behandla på grunnlag av klager frå pasientar og pårørande og andre kjelder, og som handlar om mogleg svikt i tenestene. For heile landet var det 2905 nye saker i 2013. Dette inneber ein auke på fem prosent frå 2012, da det kom inn 2765 nye saker. Klagene fordeler seg ujamt over landet. Færrest kom det inn i Oslo og Akershus med 41 per 100 000 innbyggjarar. Finnmark fekk inn flest klager relativt sett, med 106 klager per 100 000 innbyggjarar. Delen frå Vest-Agder per 100 000 auka mest, frå 66 til 100 per 100 000 innbyggjarar frå 2012 til 2013. Talet på ikkje avslutta saker (restansar) ved årsskiftet var 1290. Det er 72 (seks prosent) fleire enn ved førre årsskiftet.

Meir enn halvparten av tilsynssakene skal vere behandla innan fem månader. Dette blei oppnådd ved 10 av dei 18 fylkesmannsembeta. For landet sett under eitt blei 54 prosent av sakene avvikla raskare enn på fem månader.

Tilsynssakene er ofte samansette, slik at mange av dei blir vurderte etter meir enn éin pliktregel (meir enn eitt vurderingsgrunnlag). Registreringssystemet for tilsynssakene blei lagt om frå og med 2012. Tidlegare år skulle ein registrere dei vurderingsgrunnlag som vedkom tilsynssaka. No skal ein berre registrere dei reglane som er nytta i konklusjonen. Dette har ført til at talet på vurderingsgrunnlag er redusert frå 4734 i 2011 til 3623 i 2012 og til 3571 i 2013, sjølv om talet på avslutta saker med vurderingar har auka i den same perioden.

Forsvarleg verksemd er det temaet som blir vurdert oftast. Deretter kjem vurderingar knytte til plikta til å føre pasientjournal. Vurderingane som gjeld rusmiddel og andre spørsmål knytte til om helsepersonell er eigna, er få, men oftast så alvorlege at dei blir sende over til Statens helsetilsyn for ei vurdering av administrativ reaksjon.

Tilsynssaker i Statens helsetilsyn

Statens helsetilsyn behandlar dei alvorlegaste tilsynssakene, som i all hovudsak blir sende over frå fylkesmennene. I 2013 behandla vi 363 saker, mot 309 saker i 2012. Dette er 54 fleire enn i 2012. Median saksbehandlingstid var 6,4 månader, mot 5,5 månader i 2012.

I 2013 fekk Statens helsetilsyn 403 nye saker til behandling, mot 346 i 2012, noko som er ein auke på 57 saker. Per 31. desember 2013 var 247 tilsynssaker til behandling i Statens helsetilsyn, mot 207 året før.

Reaksjonar i tilsynssakene

Statens helsetilsyn gav 259 reaksjonar i 2013, 31 retta mot verksemd og 228 retta mot helsearbeidarar (i 2012 blei det gitt 244 reaksjonar). Vi avslutta 141 saker utan å gi reaksjon (mot 95 i 2012). Det var 93 helsearbeidarar som mista til saman 98 autorisasjonar i 2013 (mot 96 autorisasjonar i 2012). Årsakene til at autorisasjonen blei kalla tilbake, er i dei fleste tilfella misbruk av rusmiddel og åtferd som ikkje lèt seg foreine med yrkesutøvinga. Åtferda omfattar blant anna tjuveri av legemiddel. Åtferd omfattar også handlingar både i og utanfor tenesta som svekkjer tilliten til helsearbeidaren i så stor grad at han eller ho blir ueigna, som til dømes narkotikabrotsverk og vald mot pasient.

I 2013 fekk fem helsearbeidarar avgrensa autorisasjonen sin etter helsepersonellova § 59 a, og fem etter § 59. Seks legar mista rekvireringsretten for legemiddel i gruppe A og B heilt og delvis, mot elleve i 2012.

Statens helsetilsyn suspenderte autorisasjonen/lisensen til 28 helsearbeidarar mens saka var til behandling. Vi forlengde suspensjonen til fem helsearbeidarar.

Ni helsearbeidarar gav frivillig avkall på autorisasjonen sin, og fem legar gav frivillig avkall på retten sin til å rekvirere legemiddel i gruppe A og B.

I 2013 bad Statens helsetilsyn om sakkunnige vurderingar i ni tilsynssaker. Vidare påla vi fem helsearbeidarar å underkaste seg sakkunnig medisinsk eller psykologisk undersøking, jf. helsepersonellova § 60.

I 2013 behandla Statens helsetilsyn 60 saker mot verksemd i spesialisthelsetenesta og den kommunale helse- og omsorgstenesta (54 i 2012). Vi gav 31 reaksjonar for brot på helse- og omsorgslovgivinga. I 12 av sakene låg det føre brot på opplysningsplikta til tilsynsorganet. Dei fleste tilsynssakene mot verksemd blir avslutta av fylkesmennene. Talet på slike saker er derfor relativt lågt i Statens helsetilsyn med tanke på det totale talet på avslutta saker.

Klage på vedtak

Statens helsetilsyn sende 82 klager på vedtak over til Statens helsepersonellnemnd (HPN) i 2013, mot 74 i 2012. Av dei klagene som blei sende over, var 62 klager på vedtak om administrativ reaksjon (av desse ni vedtak om suspensjon). 17 klager gjaldt avslag på søknad om ny autorisasjon/lisens, tre klager gjaldt avslag på søknad om ny rekvireringsrett for legemiddel i gruppe A og B.

HPN behandla 78 klager på vedtaka våre i 2013. Dei stadfesta 70 vedtak, oppheva eitt vedtak og gjorde om sju vedtak.

Saker under behandling av politiet/påtalemakta

Statens helsetilsyn kravde påtale i seks saker i 2013. Vi konkluderte i ni saker med at det ikkje var grunnlag for å krevje påtale mot helsepersonell eller verksemd. Vi melde to helsearbeidarar til politiet på bakgrunn av mistanke om straffbart forhold.

Tabell 8 Tal på avslutta tilsynssaker og reaksjonar fordelt på åra 2003–2013¹

År	Avslutta saker	Tal på reaksjonar ²	Ingen reaksjon
2002	173	103	71
2003	171	128	50
2004	238	148	102
2005	233	167	92
2006	249	182	89
2007	266	180	103
2008	213	153	80
2009	295	227	109
2010	341	243	129
2011	364	283	126
2012	309	244	95
2013	363	259	141

¹ Nokre tal har små avvik frå publiseringar frå tidlegare år fordi vi korrigerer tidlegare rapporterte data når vi oppdagar feil og manglar.

² I nokre saker er det gitt meir enn éin reaksjon. Talet omfattar reaksjonar både mot helsepersonell og verksemd.

Tabell 9: Reaksjonar frå Statens helsetilsyn mot helsepersonell i 2012 og 2013

	Åtvaring		Tap av autorisasjon eller lisens		Tap av rekviserings-rett heilt eller delvis		Avgrensa autorisasjon eller lisens		Sum	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
Lege	68	64	30	25	11	6	7	7	116	102
Tannlege	2	2	2	3					4	5
Psykolog	1	4	1	4					2	8
Sjukepleiar	6	8	32	39			1	3	39	50
Hjelpepleiar	2	8	16	11					18	19
Vernepleiar		1	8	2					8	3
Jordmor	1	2	1	2					2	4
Fysioterapeut	2	2		3					2	5
Andre grupper	5	5	6	9					11	14
Uautoriserte	9	18							9	18
Sum	96	114	96	98	11	6	8	10	211	228

Tabell 10 Årsak til tilbakekalling¹ av autorisasjon i 2013 fordelt på helsepersonellgruppe

	Sjukepleiar	Hjelpepleiar	Lege	Andre	Sum
Rusmiddelbruk	33	7	7	13	60
Fagleg svikt	3	1	7	4	15
Legemiddeltjuveri	12	2		4	18
Åtferdi utanfor tenesta	3	2	4	4	13
Åtferd i tenesta	1	3	6	3	13
Ikkje innretta seg etter åtvaring			4	3	7
Seksuell utnytting av pasient		1	4	1	6
Sjukdom	2		1		4
Samanblanding av roller		1	1		2
Mista godkjenning i utlandet	2		3		5
Sum vurderingsgrunnlag	56	17	37	33	143
Tal på tilbakekallingar	39	11	25	23	98

¹ Det kan vere fleire grunnar til at autorisasjonen blir kalla tilbake i ei enkelt sak. I tabellen kjem det fram kva grunnlag som låg føre for å kalle tilbake autorisasjonar i 2013. I somme saker låg det føre fleire grunnlag som kvar for seg var nok til å kalle tilbake autorisasjonen. Talet på grunnlag er derfor høgare enn talet på tilbakekalla autorisasjonar.

Behandling av søknad om ny autorisasjon og rekviseringsrett
Statens helsetilsyn behandla ferdig 98 søknader frå helsearbeidarar som tidlegare har mista autorisasjonen. 23 helsearbeidarar fekk ny autorisasjon utan avgrensingar, og 12 fekk avgrensa autorisasjon til å utøve verksemd under bestemte vilkår. Vi avslo 57 søknader om ny autorisasjon og 6 søknader om avgrensa autorisasjon.

Statens helsetilsyn behandla åtte søknader om rett til å rekvisere legemiddel i gruppe A og B frå legar som tidlegare har mista rekviseringsretten. Vi avslo sju søknader og innvilga éin.

Pålegg og tvangsmulkt

Statens helsetilsyn gav i 2013 to pålegg til verksemd med heimel i spesialisthelsetenestelova § 7-1. Vi gav eit pålegg til verksemd med heimel i helse- og omsorgstenestelova § 12-3 andre ledd, jf. helsetilsynslova § 5. Vidare gav vi tolv pålegg til ulike verksemdar som ikkje hadde oppfylt opplysningsplikta til tilsynsorganet, jf. spesialisthelsetenestelova § 6-2 og

helse- og omsorgstenestelova § 5-9. I to av desse sakene sende vi varsel om tvangsmulkt. Vi gjorde vedtak om tvangsmulkt i to saker, jf. spesialisthelsetenestelova § 7-2.

Klagesaker om manglande oppfylting av rettar i helse- og omsorgstenesta

Fylkesmannen er klageinstans når ein person ikkje får oppfylt rettane som er gitte i pasient- og brukarrettslova og nokre andre lovreglar. Den som har ansvaret for tenesta (kommunen, sjukehuset/helseføretaket, og så vidare), skal ha vurdert saka på nytt, før fylkesmannen behandlar saka.

Kommunehelsetenestelova og sosialtenestelova blei oppheva ved inngangen til 2012, og rettsreglane i desse lovene blei overførte til pasientrettslova, som endra namn til pasient- og brukarrettslova. Innhaldet i rettane var stort sett uendra.

Det blir klaga mest på manglande refusjon av reiseutgifter til og frå behandling i spesialisthelsetenesta (pasient- og brukarrettslova § 2-6). Desse klagenes har hatt ein sterk vekst dei siste åra til og med 2011. Etter ein liten nedgang i 2012 har klagenes på sjuketransport auka igjen. I 2013 gjorde fylkesmannen 1137 sjuketransportvurderingar, jf. tabell 11. Talet er ikkje like jamt fordelt utover landet. Også i 2013 var det flest vurderingar i Nordland (145) og færrest i Sør-Trøndelag (9).

Det er eit krav til fylkesmannsembeta at minst halvparten av sjuketransportklagenes skal vere behandla innan tre månader. Kravet blei nådd i 16 av dei 18 embeta. For landet under eitt blei 80 prosent av sjuketransportklagenes behandla innan tre månader.

For resten av rettsklagenes innan helse- og omsorgstenestene er kravet at minst 90 prosent av sakene skal vere behandla innan tre månader. Dette kravet blei nådd i seks embete (Hedmark, Buskerud, Vestfold, Hordaland, Sogn og Fjordane og Sør-Trøndelag). For landet under eitt blei 70 prosent behandla innan tre månader.

I alt blei det gjort 3126 vedtak i 2983 klagesaker i 2013. I 764 vedtak (24 prosent) blei det gitt medhald til klagaren

Tabell 11 Klagesaker om manglande oppfylging av rettar i helse- og omsorgstenestene – tal på vurderingar i saker avslutta av fylkesmennene, fordelte på lovreglar som sakene er vurderte etter – 2011–2013¹

	2011	2012	2013	
	Tal på vurderingar	Tal på vurderingar	Tal på vurderingar	Av desse heilt eller delvis medhald for klagaren
Klager på vedtak om tenester etter sosialtenestelova, oppheva frå og med 2012	1181			
Rett til nødvendig helsehjelp frå kommunen etter kommunehelsetenestelova og pasientrettslova § 2-1 første ledd, oppheva frå og med 2012	245			
Pasient- og brukarrettslova (pasrl.) § 2-1a. Rett til nødvendig hjelp frå kommunen, ny frå og med 2012:				
– akutt hjelp		3		
– helsetenester i heimen		60	83	37
– plass i sjukeheim		114	144	34
– plass i annan institusjon		75	44	11
– praktisk hjelp og opplæring		127	153	73
– støttekontakt		169	174	71
– brukarstyrt personleg assistanse		157	167	51
– omsorgslønn		329	314	115
– avlastingstiltak		192	204	77
– kommunal helse- og omsorgshjelp elles		59	83	35
Pasrl. § 2-1b. Rett til nødvendig helsehjelp frå spesialisthelsetenesta	188	233	260	21
Pasrl. § 2-2. Rett til vurdering	10	5	8	3
Pasrl. § 2-3. Rett til fornya vurdering	3	3	2	
Pasrl. § 2-4. Rett til val av sjukehus m.m.	11	10	5	4
Pasrl. § 2-5. Rett til individuell plan	8	11	8	5
Pasrl. § 2-6. Rett til sjuketransport	1020	978	1137	135
Pasrl. kapittel 3. Rett til medverknad og informasjon	51	43	48	14
Pasrl. kapittel 4. Samtykke og rett til å nekte helsehjelp	3	3	1	
Pasrl. kapittel 5. Rett til innsyn/retting/sletting i journal	48	53	44	14
Forskrift om eigendel for kommunale helse- og omsorgstenester		160	194	56
Tannhelsetenestelova § 2-1. Rett til nødvendig tannhelsehjelp	2	1	2	
Andre lovreglar som gir rettar på helse- og omsorgsområdepå ²	7	57	51	8
Sum vurderingsgrunnlag²	2777	2842	3126	764
Tal på saker som vurderingane er fordelte på²	2674	2673	2983	723

¹ Nytt lowverk i 2012 og fortløpande korrigeringar av feil og manglar i dataa gjer at oppstillinga og tala avvik noko frå publiseringar frå tidlegare år.

² Nokre av sakene omfattar vurderingar opp mot meir enn éin rettsregel. Derfor blir summen av vurderingar større enn summen av talet på saker.

ved at vedtaket i førsteinstansen blei endra, eller vedtaket blei oppheva og saka send tilbake for å bli behandla på nytt. Dette er same medhaldsprosenten som i 2012, og nesten same medhaldsprosenten som i 2011, da det blei gitt medhald i 22 prosent av sakene.

Det er ikkje høve til å klage på vedtak som fylkesmannen har gjort. Statens helsetilsyn kan derimot vurdere saka som overordna forvaltingsorgan. Statens helsetilsyn har behandla sju saker om å overprøve avgjerder frå fylkesmannen i klagesaker som gjaldt retten til helse- og omsorgstenester. I fem av sakene stadfesta Statens helsetilsyn vedtaket. I éi sak omgjorde Statens helsetilsyn vedtaket til fylkesmannen. Eitt vedtak om avvising blei sendt tilbake til fylkesmannen for realitetsbehandling.

Rettstryggleik ved bruk av tvang og makt

Kapittel 9 i helse- og omsorgstenestelova regulerer bruken av tvang overfor personar med psykisk utviklingshemming.

Formålet er å unngå eller redusere bruken av tvang, og hindre at personar utset seg sjølve eller andre for vesentleg skade. Som tvang reknar vi både tiltak som personen ikkje ønskjer, og tiltak som objektivt er å rekne som tvang. Tiltaka er grovt delte i to grupper: skadehindrande tiltak og tiltak for å dekkje dei grunnleggjande behova til tenestetemottakaren, jf. helse- og omsorgstenestelova § 9-5 tredje ledd bokstav b og c.

Fylkesmannen må godkjenne vedtak om å bruke tvang før tiltaket kan setjast ut i livet. I 2013 var 36 prosent av tiltaka som blei godkjende, skadehindrande, og 64 prosent var for å dekkje grunnleggjande behov. Totalt overprøvde fylkesmennene 1300 vedtak frå kommunane. Av desse blei 1259 godkjende, sjå tabell 12. Av dei 41 vedtaka som ikkje blei godkjende, blei 31 sende tilbake for ny behandling, og 10 blei ikkje godkjende fordi tvangstiltaka var ulovlege. Ved utgangen av 2013 var det vedtak med verksame tvangstiltak overfor 1102 personar, mot 974 ved utgangen av 2012.

Tabell 12 Tvang og makt overfor personar med psykisk utviklingshemming i 2013 – helse- og omsorgstenestelova kap. 9

Fylkesmannen i	Meldingar om skadehindrande tiltak i naudssituasjonar		Fylkesmannens overprøving av vedtak					
	Tal på melde avgjerder	Tal på personar avgjerdene gjaldt	Tal på ikkje godkjende vedtak	Tal på godkjende vedtak	Godkjende vedtak der det er dispensert frå utdannings-krav	Tal på godkjende tvangstiltak	Tal på personar med godkjende vedtak 31.12.2013	Tal på tilsyn på staden
Østfold	483	68	0	16	14	21	15	2
Oslo og Akershus	1 813	275	6	208	181	301	191	32
Hedmark	571	39	0	101	97	148	93	14
Oppland	330	43	7	60	51	87	56	26
Buskerud	195	58	3	88	62	138	81	15
Vestfold	332	38	4	47	44	66	41	12
Telemark 1	191	49	1	36	28	49	32	4
Aust-Agder	97	26	0	14	5	21	10	5
Vest-Agder	104	36	0	59	23	93	52	8
Rogaland	7 757	158	3	140	127	236	129	10
Hordaland	426	100	8	211	154	247	169	24
Sogn og Fjordane	928	3	0	11	7	16	11	4
Møre og Romsdal	5 808	72	3	64	54	101	47	8
Sør-Trøndelag	1787	60	1	63	11	76	56	14
Nord-Trøndelag	207	25	3	28	20	40	28	10
Nordland	173	26	2	71	63	109	50	9
Troms	216	14	0	38	30	54	37	6
Finmark	2 705	11	0	4	2	4	4	3
Sum	24 123	1 101	41	1 259	973	1 807	1 102	206

¹ Med tvangstiltak er meint tiltak frå ein av dei sju tiltakskategoriene.

40 prosent av vedtaka gjaldt kvinner, 60 prosent gjaldt menn. Dei godkjende vedtaka omfatta 3978 enkelttiltak.

Tiltaka er delte inn i sju tiltakskategoriar:

- inngripande varslingsystem som skadehindrande tiltak, 5 prosent
- mekanisk tvangsmiddel som skadehindrande tiltak, 4 prosent
- anna planlagt skadehindrande tiltak, 27 prosent
- inngripande varslingsystem for å dekkje grunnleggjande behov, 18 prosent
- mekanisk tvangsmiddel for å dekkje grunnleggjande behov, 6 prosent
- opplærings- og treningstiltak, 1 prosent
- anna tiltak for å dekkje grunnleggjande behov, 39 prosent

Dei vanlegaste tvangstiltaka er å avgrense tilgangen til mat, drikke, nytingsmiddel og egedelar, å halde personen fast, låse dør eller vindauge, bruke utgangsalarm eller sengealarm, gjennomføre tvangspleie som å pusse tenner, vaske, dusje, klippe negler og hår, og skjerme personen, leggje han eller ho ned og bruke reimar, selar eller skjener.

Det blei i tillegg registrert bruk av skadehindrande tiltak i naudssituasjonar som ikkje var regulerte i vedtak, overfor 1101 personar, mot 1055 personar i 2012. Talet på melde avgjerder om skadehindrande tiltak varierer mykje mellom fylka, sjå tabell 12, og gir lite informasjon om faktisk bruk av tvang i naudssituasjonar. Forskjellen kjem blant anna av at nokre embete, blant anna fylkesmennene i Rogaland

og Møre og Romsdal, registrerer all tvangsbruk som ikkje er regulert i vedtak, sjølv der tvang blir brukt for å dekkje grunnleggjande behov hos tenestemottakaren.

I 2013 blei det gitt dispensasjon frå utdanningskrav i 973 av dei 1259 godkjende vedtaka. Innvilga søknader fortel lite om kor mange tvangstiltak som blir gjennomførte av personar som ikkje oppfyller kompetansekrava. Talet på søknader vurderte opp mot talet på vedtak kan tyde på at det fleire stader er vanskeleg å rekruttere kvalifisert personell.

Det er vanlegvis svært få klager på denne typen tvangsbruk. I 2013 blei det registrert 17 klager, som er det høgste talet som er registrert for eitt enkelt år.

Fylkesmennene gjennomførte 206 tilsyn på staden for å kontrollere godkjende tvangstiltak eller undersøkje tilhøve der fylkesmannen anten kjenner til eller reknar med at det blir brukt tvang. I 2012 blei det gjennomført 176 tilsyn på staden.

Kapittel 4A i pasient- og brukarrettslova gjeld helsehjelp til pasientar utan samtykkekompetanse som motset seg helsehjelpa. Helsetenesta skal gjere vedtak om bruk av tvang. Kopi av vedtaket skal sendast til fylkesmannen. I 2013 fekk fylkesmennene 3162 vedtakskopiar, sjå tabell 13. Talet på mottekne vedtak har auka jamt og trutt sidan reglane tok til å gjelde frå 2009. Truleg er dette meir eit uttrykk for at helsetenesta treng lang tid til å innarbeide rutinar for å gjere vedtak, enn eit uttrykk for at omfanget av tvang har auka.

Fylkesmennene går gjennom alle vedtaka, og fylkesmannen har mynde til å overprøve (endre eller oppheve) vedtaka. Talet på vedtak som er oppheva, har gått ned til 190 frå 278 året før trass i at talet på vedtak totalt sett har auka monaleg. Det er grunn til å tru at dette kjem av at helsetenesta har betre rutinar for å gjere vedtak.

Dersom det ikkje er klaga på vedtak om helsehjelp etter kapittel 4A, og helsehjelpa varer, skal fylkesmannen av eige tiltak vurdere om det framleis er behov for helsehjelpa når

Tabell 13 Tvang og makt overfor menneske utan samtykkekompetanse som motsett seg helsehjelp i 2011–2013

År	2011	2012	2013
Tal på mottekne vedtak	2367	2715	3162
Tal på vedtak tekne til vitande	1188	2083	2710
Tal på oppheva vedtak	212	278	190
Tal på endra vedtak	24	70	77
Tal på vedtak som varer meir enn tre månader	1493	1560	1886
Tal på klager på vedtak	14	16	25

det har gått tre månader frå vedtaket blei gjort. Eit vedtak om tvungen helsehjelp varer maksimalt eitt år. Når vedtakstida er over, må verksemda vurdere situasjonen på nytt og eventuelt gjere nytt vedtak.

I 2013 var det 25 klager frå pårørande og andre på vedtaka om tvang i helsetenestene. Det er ein auke frå tidlegare år, men talet på klager er framleis mindre enn éin prosent av vedtaka.

Statens helsetilsyn behandla i 2013 to klager på vedtaka frå fylkesmannen etter pasient- og brukarrettslova kapittel 4A. Vedtaka blei oppheva og sende tilbake til fylkesmannen for ny behandling.

Rekneskap og personell

Løyvd utgiftsbudsjett for 2013 for budsjettkapittel 721 Statens helsetilsyn var 104,4 millionar kroner, mens rekneskapen viser eit forbruk på 101,7 millionar kroner. Inntektene var 4,8 millionar kroner. Omrekna til årsverk var det 110 tilsette i Statens helsetilsyn ved utgangen av 2013.

Publikasjonar frå Helsetilsynet

Rapport frå Helsetilsynet

I denne serien formidlar vi mellom anna funn og røynsle frå klagesakshandsaming og tilsyn med sosiale tenester i Nav, barnevern-, helse- og omsorgstenester. På nettstaden www.helsetilsynet.no finst alle publikasjonane i fulltekst, og samandrag på engelsk og samisk.

2013

Oppsummering av tilsyn med virksamheter godkjent for håndtering av humane celler og vev til assistert befruktning (Rapport fra Helsetilsynet 1/2013)

Glemmer kommunene barn og unge i møte med økonomisk vanskeligstilte familier? Kartlegging og individuell vurdering av barns livssituasjon og behov ved søknader om økonomisk stønad. Oppsummering av landsomfattende tilsyn 2012 (Rapport fra Helsetilsynet 2/2013)

“Ikke bare ett helseproblem...” Oppsummering av landsomfattende tilsyn i 2011–2012 med spesialisthelsetjenesten: Behandling av skrøpelige eldre pasienter med hoftebrudd (Rapport fra Helsetilsynet 3/2013)

Spesialisthelsetjenestens håndtering av henvisninger og utredning av pasienter med tykk- og endetarmskreft. Oppsummering av landsomfattende tilsyn 2012 (Rapport fra Helsetilsynet 4/2013)

Tvil om tvang. Oppsummering av landsomfattende tilsyn i 2011 og 2012 med tvungen helsehjelp til pasienter i sykehjem (Rapport fra Helsetilsynet 5/2013)

”Vi får satt fokus, blir bevisstgjort og må skjerpe faget vårt ekstra...” En deskriptiv undersøkelse av tilsyn med kommunale helse- og omsorgstjenester til eldre (Rapport fra Helsetilsynet 6/2013)

Oppsummering av tilsyn med håndtering av human beinvev til bruk på menneske (Rapport fra Helsetilsynet 7/2013)

Publiserte brev

Helsetilsynet gir i mange saker innspel gjennom brev til andre barnevern-, sosial- og helsestyresmakter og til tenestene. Nokre av desse breva blir publiserte på www.helsetilsynet.no under menyen Publikasjoner/Brev.

Medisinalmeldinger/Helse- og sosialmeldinger

Fylkesmennene gir kvart år ut ein publikasjon med stoff om tenestene i fylket og om tilsyn og klagebehandling. Namnet er medisinalmelding eller liknande, og målgruppene er tenestene og allmenta i fylket, og sentrale styresmakter. Meldingane finst i fulltekst på www.helsetilsynet.no under menyen Publikasjoner/Helse- og sosialmelding.

Artiklar og kronikkar

Eit utval artiklar og kronikkar som tilsette i Helsetilsynet skriv, blir publiserte eller peikte til på www.helsetilsynet.no under menyen Publikasjoner/Artikler kronikker.